A komplementer terápiás gyógymódok ismerete és elfogadottsága a perioperatív ellátásban dolgozók és általános sebészeti betegek között

Doktori tézisek

Soós Sándor Árpád

Semmelweis Egyetem
Klinikai Orvostudományok Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Harsányi László, Ph.D., egyetemi tanár

Hivatalos bírálók:
Dr. Bogár Lajos, D.Sc., egyetemi tanár
Dr. Sándor József, Ph.D., egyetemi tanár

Szigorlati bizottság elnöke:
Dr. Túry Ferenc, Ph.D., egyetemi tanár
Szigorlati bizottság tagjai:
Dr. Madách Krisztina, Ph.D., egyetemi docens
Dr. Bálint András, Ph.D., egyetemi magántanár

Budapest
2017

Bevezetés

A komplementer terápiás gyógymódok igénybevétele gyakori jelenség, mind Magyarországon, mind a fejlett és fejlődő világban. A betegek nagyarányú érdeklődésére és igényeire reagálva - részben kényszerűségből, részben tudományos érdeklődésből - az orvosok és az ápolók is elkezdtek foglalkozni e módszerek létjogosultságával: a korábban tudománytalannak és kuruzslásnak tartott módszerek közül több egyre elfogadottabb, elismert és a gyógyító munka során alkalmazott eljárás lett.

A Magyarországon érvényes jogi definíciót a 40/1997. (III.5) Kormányrendelet tartalmazza, mely szerint „a nem-konvencionális gyógyító eljárások alkalmazása olyan egészségügyi tevékenység, amely a konvencionális gyógyítási módszereket kiegészíti, meghatározott esetekben helyettesíti". A Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztálya által 2004-ben és 2010-ben kiadott állásfoglalás szerint „a komplementer és alternatív medicina kifejezés azokat a gyógyító és diagnosztikus eljárásokat foglalja össze, amelyek nem részei a hagyományos, konvencionális, nyugati orvostudománynak". Összefoglalva e gyógymódokat olyan különböző ismereteken és filozófiai alapokon nyugvó módszerekként definiálhatjuk, melyek használhatók különböző fizikai és mentális betegségek prevenciójára, diagnózisára és kezelésére. Hozzáférhetőségük egészségügyi rendszer keretein belül általában nem, vagy csak néhány országban lehetséges.

A komplementer terápiás gyógymódok (CAM: Complementary and Alternative Medicine) népszerűségét jól mutatja, hogy igénybevételük jellemzően a teljes felnőtt lakosság 20-40%-át érinti. Ez igaz Észak-Amerikára, Nyugat-Európára és a fejlett ázsiai országokra is. Hazánkban korábban egyetlen nagyobb esetszámú vizsgálat alkalmazásuk gyakoriságát 15-20%-ra becsülte. Nem szabad ugyanakkor megfelejtkeznünk arról, hogy - főként a gyógynövények igénybevétele esetén - e gyógymódok kezelőorvos tudta nélküli alkalmazása számos gyógyszer-interakciót és szövődmény válthatnak ki, melyek akár életet veszélyeztető zavart okozhatnak a hemosztázisban, a kardiovaszkuláris rendszerben, az endokrin rendszerben, az elektrolitháztartásban és a májműködésben. A komplementer terápiás gyógymódok népszerűsége együtt járt azzal, hogy árnyaltabbá vált a természetgyógyászati módszerek megítélése és a velük kapcsolatos attitűd az orvosok és ápolók között: ez kimutatható mind a módszerekkel kapcsolatos növekvő bizalom, mind a növekvő tanulási és alkalmazási kedv tekintetében is.

Célkitűzések

Vizsgálatom során a perioperatív időszakkal kapcsolatban kívántam képet kapni arról, hogy annak résztvevői hogyan viszonyulnak a komplementer terápiás gyógyászathoz.

A résztvevők perioperatív időszakban betöltött szerepköre alapján három csoportot alakítottam ki, és a felmérést e három csoport tagjainak a körében végeztem az alábbi célkitűzésekkel:

1. Első célkitűzésem Magyarországon dolgozó aneszteziológusok és általános sebészek viszonyulásának összehasonlító vizsgálata a komplementer gyógymódokkal és az integratív orvoslással kapcsolatban. Ennek vizsgálatakor legfontosabb szempontjaim:
   - a komplementer terápiás gyógymódokkal és az integratív medicinával kapcsolatos attitűd és elfogadottság megismerése
   - a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatos tanulási kedv felmérése
   - az egyes gyógymódok megítélésének felmérése
   - a komplementer terápiás gyógymódok igénybevételének és alkalmazásának felmérése személyes betegség esetén és a klinikai gyakorlatban.
2. Második célkitűzésem a fenti szempontok leíró vizsgálata volt a Semmelweis Egyetemen, a perioperatív ellátásban - különböző szakterületeken - dolgozó egészségügyi szakdolgozók, tehát ápolók és aneszteziológus szakasszisztensek körében.
3. Harmadik célkitűzésem a Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinikán az elektív, általános sebészeti beavatkozásra váró betegek között adatgyűjtést végezni és leíró elemzést készíteni. Főbb szempontjaim:

- a komplementer medicina megítélésének és igénybevételének felmérése
- a legnépszerűbb gyógymódok felmérése
- leírni a komplementer terápiás gyógyászat igénybevételének prediktorait
- megtudni, hogy milyen arányban számolnak be a komplementer terápiás gyógyászat használatáról a betegek kezelőorvosaiknak.

Módszerek

Az adatgyűjtést önkitöltő kérdőívek segítségével végeztem. Valamennyi kérdőív felmérte a válaszadók szocio-demográfiai adatait, eldöntendő kérdéseket és kitöltendő táblázatokat tartalmazott a komplementer gyógymódok igénybevételével, ismeretével és alkalmazásával kapcsolatban.

Az orvosok közötti felmérést 2014. március - 2015. augusztus között végeztem. A felmért munkahelyek között a négy magyarországi orvosegyetem 11 klinikája, továbbá 10 kórház összesen 11 sebészeti vagy intenzív osztálya szerepelt. Az eredményeket 258 kérdőív feldolgozásával kaptam, 64%-os válaszadási arány mellett.

A szakdolgozók közötti felmérést a Semmelweis Egyetem műtéti ellátással is foglalkozó klinikáin végeztem 2014. október - 2015. december között. A kiosztott 145 kérdőívből 119-et kaptam vissza, a válaszadási arány 82% volt.

Az általános sebészeti betegek közötti felmérés a Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinikán 2014. július - 2016. április között végeztem az elektív műtétre váró betegek között. A betegek a kérdőívet felvételük napján kapták kézbe, és kórházi tartózkodásuk során bármikor leadhatták az illetékes sebészeti osztály nővérszobáján elhelyezett gyűjtőhelyre. A vizsgálat során a betegek közötti adatgyűjtésnek két fő iránya volt: a NCCIH (National Center for Complementary and Integrative Health) integratív medicinára vonatkozó felosztása alapján „natural product" és „mind and body" módszerekkel kapcsolatos kérdéseket tettem fel. A felmérés első szakaszában a gyógynövény-fogyasztás gyakoriságát vizsgáltam a teljes komplementer gyógymód-skála feltérképezése mellett, ekkor 17%-os válaszadási arány mellett 390 kitöltött kérdőívet kaptam vissza. A második szakaszban a gyógynövényekre vonatkozó kérdést elhagyva, a többi komplementer gyógymód alkalmazását térképeztem már fel, és további 129 kérdőívet adtak le a betegek. Összesítve a kiosztott 2500 kérdőívből 519-et kaptam vissza, a válaszadási arány 21% volt.

Az adatfeldolgozáshoz IBM SPSS 20.0 szoftvert (SPSS Inc., Chicago IL) használtam. A szocio-demográfiai adatokat leíró statisztikával vizsgáltam: az átlagok numerikus és százalékos értékeit, a standard deviációt (SD) és a 95%-os konfidencia-intervallumot (CI) tüntettem fel. A nominális változók összefüggéseinek összehasonlítására kontingenciatáblázatot és Pearson-féle Chi-négyzet próbát alkalmaztam.

Eredmények

A komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatos attitűd

A felmért orvosok 52,7%-a (136 fő) érdeklődő, 34,4%-uk (89 fő) közömbös, 12,9%-uk (33 fő) elutasító a természetgyógyászattal kapcsolatban. Ezt a nem szignifikánsan befolyásolta: a nők szignifikánsan magasabb arányban érdeklődtek a CAM iránt, $\chi^2(1)=10,17$; p=0,001427; OR: 2,2765 (95% CI: 1,3674-3,7901), míg a férfiak szignifikánsan magasabb arányban utasították el a komplementer terápiás gyógyászatot, $\chi^2(1)=10,8$; p=0,001015; OR: 4,6439 (95% CI: 1,7305-12,4619). Szakirányt vizsgálva a sebész és aneszteziológus csoport között nem volt szignifikáns különbség, hasonló volt az arány mind az érdeklődésben, mind az elutasításban.

A szakdolgozók 68%-a (81 fő) érdeklődőnek, 28,6%-uk (34 fő) közömbösnek, 3,4%-uk (4 fő) elutasítónak tartotta magát a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatban.

A kérdőívet kitöltő sebészeti betegek majdnem kétharmada (63,6%; 330 fő) érdeklődőnek, egyharmada (32,8%; 170 fő) közömbösnek tartotta magát, és mindössze 3,7% (19 fő) volt elutasító a természetgyógyászattal kapcsolatban.

Megvizsgáltam, hogy milyen tényezők befolyásolják a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatos véleményt és megítélést az orvosok és szakdolgozók között. Szempontjaim az evidenciák és tapasztalatok, a média, a képzési és finanszírozási lehetőségek vizsgálata volt. A kitöltők táblázatos formában jelölhették, hogy a felsorolt tényezők milyen mértékben

befolyásolják véleményüket. A felkínált szempontok egyikénél sem volt szignifikáns különbség a sebészek és aneszteziológusok között. A legfontosabb befolyásoló tényezők az evidenciák (86,4%; 223 fő) és a saját vagy családtag tapasztalatának (50,4%; 130 fő) megléte voltak. A médiában hallottakkal kapcsolatban vélték úgy a legtöbben (77,5%; 200 fő), hogy nem befolyásolja véleményüket. Hasonló eredményt kaptam a szakdolgozók között is: tudományos evidenciák (81 fő; 68%) és a megszerzett tapasztalatuk (76 fő; 63,9%) befolyásolták, míg a médiában hallottakat értékelték úgy legtöbben (61 fő; 51,3%), hogy nem bír számottevő hatással a véleményükre.

A komplementer terápiás gyógymódok igénybevétele és alkalmazása

Az orvosok 36%-a (93 fő) állította, hogy maga vagy családtagjai vettek már igénybe komplementer terápiás gyógymódokat betegség esetén. 3,1%-uk (8 fő) rendelkezett természetgyógyász képzettséggel, 12,4%-uk (32 fő) állította, hogy elég ismerettel bír a komplementer terápiás gyógymódokról és 7%-uk (18 fő) állította, hogy alkalmaz természetgyógyászati módszerek a napi gyakorlatban: e szempontok szerint nem volt különbség sebészek és aneszteziológusok között.

A szakdolgozók vagy családtagjaik között 55,5% (66 fő) volt a komplementer terápiás gyógymódok igénybevétele betegség esetén. 5,9%-uk (7 fő) rendelkezett természetgyógyászati végzettséggel, 25,2%-uk (30 fő) érezte úgy, hogy elegendő ismerettel rendelkezik a komplementer terápiás gyógyászatról és 16,8%-uk (20 fő)

alkalmazott már komplementer gyógymódot munkája során, ugyanakkor 70,6%-uknak (84 fő) lenne kedve ehhez. Kiemelendő, hogy azok, akik már kipróbáltak természetgyógyászati módszereket, szignifikánsan nagyobb eséllyel alkalmaznák ezeket a gyógymódokat a klinikai gyakorlatban is, $\chi^2(1)=9$; p=0,0027; OR: 3,45 (95% CI: 1,5067-7,8998).

Az integratív medicina megítélése

Az integratív orvoslás alkalmazását az orvosok 66,7%-a (172 fő) támogatta: ennek elfogadásában nem volt szignifikáns különbség sebészek és aneszteziológusok között, p=0,232. A finanszírozás tekintetében ugyanakkor eltérő volt a szakirányok véleménye: szignifikánsan több aneszteziológus támogatta, hogy a komplementer terápiás orvoslás módszerei finanszírozás szempontjából is a modern medicina integrált része legyen, $\chi^2(1)=7,1$; p=0,007708; OR: 2,0798 (95% CI: 1,2083-3,58).

A szakdolgozók között az integratív medicina gondolatának elfogadottsága magasabb volt: nagy többségük (79,8%; 95 fő) elfogadhatónak tartotta és támogatná az integratív medicina bevezetését.

A komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatos tanulási kedv

Az orvosok 48,4%-a (125 fő) szívesen megtanulna valamilyen komplementer terápiás gyógymódot alkalmazni: az aneszteziológusok szignifikánsan magasabb arányban, mint a

sebészek, $\chi^2(1)=12,42$; p=0,000425; OR: 2,6397 (95% CI: 1,5265-4,5648).

A szakdolgozók 60,5%-a (72 fő) tanulna komplementer terápiás gyógyászatot: ezt nem befolyásolta szignifikánsan sem az életkor, sem az iskolai végzettség foka.

A komplementer terápiás gyógymódok igénybevétele és prediktorai általános sebészeti betegek között

A sebészeti betegek 25,2%-a (131 fő) járt már természetgyógyásznál, és 26,8%-uk (139 fő) kipróbált már komplementer terápiás gyógymódot betegség esetén. A kórházi kezelésük alatt 83,4%-uk (434 fő) igénybe venne természetgyógyászati kezelést, ha kezelőorvosuk ajánlaná ezt, és 76,5%-uk (397 fő) fontosnak tartaná, hogy a komplementer terápiás gyógymódok elérhetőek legyenek az egészségügyben.

A komplementer terápiás gyógymódok igénybevételével kapcsolatos tájékoztatás hajlandóságáról elmondható, hogy a természet-gyógyászati módszerek kipróbálásának tényét a válaszadók 12,9%-a (67 fő) mondaná el kezelőorvosának önként, további 23,5%-uk rákérdezésre beszámolna erről.

A komplementer terápiás gyógymódokat igénybe vevő betegek az alábbi prediktorokkal jellemezhetőek.

- Női nem, $\chi^2(1)=5,21$ p=0,022; OR: 1,5873 (95% CI: 1,066-2,3635).
- Az általános iskolai végzettséggel rendelkezők szignifikánsan elutasítóbbak az átlagnál, $\chi^2(1)=4,23$;

p=0,039715; OR: 2,1383 (95% CI: 1,021-4,4781). Az egyetemet vagy főiskolát végzettek szignifikánsan nagyobb arányban vettek igénybe komplementer terápiás gyógymódokat, $\chi^2(1)=12,98$; p=0,000315; OR: 2,0814 (95% CI: 1,3915-3,1132).

- A komplementer terápiás gyógymódok igénybevételének a sebészeti alapbetegséggel való összefüggését vizsgálva azt találtam, hogy a hormonális betegségben szenvedők szignifikánsan többen vettek igénybe ilyen módszert, mint az egyéb betegségben szenvedők, $\chi^2(1)=4,08$ p=0,043394; OR: 2,3773 (95% CI: 1,0031-5,6339). Az egyéb betegségek kapcsán nem találtam szignifikáns különbséget.
- A A 40-49 éves korosztály szignifikánsan gyakrabban használt komplementer terápiás gyógymódokat a többi korcsoporthoz képest, $\chi^2(1)=6,25$; p=0,012419; OR: 1,9263 (95% CI: 1,1451-3,2405). A 70-79 éves korosztály szignifikánsan ritkábban vett igénybe természetgyógyászatot, $\chi^2(1)=5,27$; p=0,021696; OR: 1,8466 (95% CI: 1,0875-3,1354).
- Gyógynövények fogyasztása kapcsán a legalább érettségivel illetve a diplomával rendelkező betegek szignifikánsan többen vettek igénybe fitoterápiát, $\chi^2(1)=4,48$; p=0,034294; OR: 2,8 (95% CI: 1,04-7,54).

A komplementer terápiás gyógymódok megítélése

A sebészek és aneszteziológusok állásfoglalása az egyes komplementer gyógymódokról:

- A legtöbben számukra ismeretlen módszernek a neurálterápiát (82,6%; 213 fő) jelölték meg.
- A legtöbben tudományosan nem megalapozott módszernek a homeopátiát (62,4%; 161 fő) tartották.
- A legtöbben tudományos szempontok alapján megalapozottnak a hagyományos kínai orvoslást (57,8%; 149 fő) tartották.
- A legtöbben betegeiknek a fitoterápiát (10,1%; 26 fő) javasolták.
- A legtöbben a reflexológiát (2,3%; 6 fő) jelölték meg a klinikai gyakorlatban általuk alkalmazott módszernek.
- A komplementer terápiás módszerekkel kapcsolatban egy különbség kiemelhető: az aneszteziológusok szignifikánsan többször ajánlották vagy alkalmazták a hagyományos kínai orvoslást, mint a sebészek, p=0,02475; OR: 4,0351 (95% CI: 1,1756-13,8496). A többi módszer megítélésében nem volt szignifikáns különbség.

A szakdolgozók állásfoglalása az egyes komplementer gyógymódokról:

- A legtöbben nem ismert komplementer terápiás gyógymódként a neurálterápiát (71,4%; 85 fő) jelölték meg.

- A legtöbben tudományosan nem megalapozott módszernek a homeopátiát (26,9%; 32 fő) tartották.
- A legtöbben tudományosan megalapozott módszernek az akupunktúrát (63%; 75 fő) tartották.
- Saját betegség esetén a homeopátiát vették igénybe legtöbben (22,7%; 27 fő).
- A napi gyakorlatban az alternatív mozgás- és masszázsterápiát (3,4%; 4 fő) és az akupresszúrát (2,5%; 3 fő) alkalmazták.

A sebészeti betegek között a perioperatív időszakot megelőzően a leggyakrabban igénybe vett gyógymódok:

- hagyományos kínai orvoslás (8,5%; 44 fő)
- alternatív mozgás- és masszázsterápia (6,4%; 33 fő)
- homeopátia (6,4%; 33 fő).

A műtétet megelőző két hétben a leggyakrabban igénybe vett gyógymódok:

- fitoterápia (3,6%)
- bioenergetika (1,3%; 7 fő)
- alternatív mozgás- és masszázsterápia (1,2%; 6 fő).

Következtetések

1. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok és sebészek kevés ismerettel rendelkeznek a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatban: a felmérésben

résztvevők mindössze 3,1%-a rendelkezett természetgyógyászati végzettséggel és 12,4%-uk vélte magát elég tájékozottnak a témában.

2. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok és sebészek több mint fele, 52,7%-uk érdeklődő a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatban. A nők szignifikánsan magasabb arányban érdeklődőek (p=0,001427); míg a férfiak szignifikánsan magasabb arányban elutasítóak (p=0,001015). Az eredményekre sem a szakirány, sem az életkor nincs szignifikáns befolyással.

3. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok és sebészek döntő többsége, 86,4%-a szerint az evidenciák alapján kell a komplementer terápiás gyógymódokat megítélni.

4. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok és sebészek majdnem fele, 48,4%-a tanulna valamilyen komplementer terápiás gyógyászatot: az aneszteziológusok szignifikánsan magasabb arányban, mint a sebészek (p=0,000425).

5. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok és a sebészek között az integratív medicina gondolata elfogadott, 66,7%-uk támogatná alkalmazását a klinikai munka során. Finanszírozás szempontjából az aneszteziológusok szignifikánsan fontosabbnak értékelték ezt a sebészeknél (p=0,007708).

6. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok és sebészek által a klinikai gyakorlatban a

legtöbbet alkalmazott komplementer terápiás módszer a reflexológia és a hagyományos kínai orvoslás. A hagyományos kínai orvoslást és a manuálterápiát ítélik a legtöbben tudományosan megalapozottnak, míg a homeopátiát a legtöbben tudományosan nem megalapozott módszernek tartják. A neurálterápia a legkevésbé ismert komplementer terápiás gyógymód.

7. Magyarországon - a vizsgált osztályokon - dolgozó aneszteziológusok szignifikánsan többször ajánlják betegeiknek vagy alkalmazzák a hagyományos kínai orvoslást, mint a sebészek (p=0,02475). A többi felmért komplementer terápiás gyógymód megítélésében nincs szignifikáns különbség.

8. A Semmelweis Egyetemen perioperatív ellátásban dolgozó ápolószemélyzet saját megítélése szerint kevés, ám pusztán az adatokat tekintve az aneszteziológusokhoz és a sebészekhez viszonyítottan arányaiban több ismerettel rendelkezik a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatban: 5,9%-uk szerzett természetgyógyászati végzettséget és 25,2%-uk tartotta eléggé tájékozottnak magát a témában.

9. A Semmelweis Egyetemen perioperatív ellátásban dolgozó ápolószemélyzet érdeklődőbb és szívesebben tanulna komplementer terápiás gyógyászatot, mint az aneszteziológusok és sebészek: 68%-a érdeklődött és 60,5%-uk tanulna is ilyen módszereket.

10. A Semmelweis Egyetemen perioperatív ellátásban dolgozó ápolószemélyzet 70,6%-a szívesen alkalmazna természetgyógyászati módszereket a napi munka során. Ebben döntő tényező a saját vagy családtag betegsége során szerzett tapasztalat: ennek birtokában

szignifikánsan gyakrabban alkalmaznának komplementer terápiás gyógymódokat munkájuk során (p=0,0027).

11. A Semmelweis Egyetemen perioperatív ellátásban dolgozó ápolószemélyzet tudományosan megalapozott módszernek tartja az akupunktúrát és tudományosan nem megalapozott módszernek tartja a homeopátiát, ennek ellenére saját betegség esetén a homeopátiát veszik igénybe legtöbben. Munkájuk során az alternatív mozgás- és masszázsterápiát és az akupresszúrát alkalmazzák leggyakrabban. A neurálterápiát ismerik a legkevesebben.

12. A Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika általános sebészeti betegeinek 63,6%-a érdeklődő a komplementer terápiás gyógymódokkal kapcsolatban, 25,2%-uk járt már természetgyógyásznál és 26,8%-uk használt már komplementer terápiás gyógymódot.

13. A Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika általános sebészeti betegei közül komplementer terápiás gyógymódokat igénybe vevők között szignifikánsan több a nő (p=0,022), a diplomás (p=0,000315), 40-49 éves (p=0,012419), a hormonális betegségben szenvedő (p=0,043394). A gyógynövényfogyasztó betegek között szignifikánsan több a legalább érettségivel vagy diplomával rendelkező (p=0,034294), azonban ezt a nem, az élekor vagy a sebészeti alapbetegség nem befolyásolja.

14. A Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika általános sebészeti betegeinek döntő többsége, 76,5%-a fontosnak tartaná, hogy a komplementer terápiás gyógymódok elérhetőek legyenek az

egészségügyi ellátás során, és 83,4%-uk igénybe venne ilyen kezelést, ha kezelőorvosaik ajánlanák ezt.

15. A Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika általános sebészeti betegei által a műtétet megelőző két hétben leggyakrabban igénybe vett komplementer gyógymódok a fitoterápia, bioenergetika, az alternatív mozgás- és masszázsterápia, illetve a homeopátia. A perioperatív időszakot megelőző élettartam-prevalenciát tekintve a hagyományos kínai orvoslás, az alternatív mozgás- és masszázsterápia, a homeopátia és a fitoterápia a legnépszerűbb módszerek.

16. A Semmelweis Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika általános sebészeti betegei alacsony arányban (12,9%) számolnak be a komplementer terápiás gyógymódok igénybevételéről kezelőorvosainak. Gyógynövények fogyasztása esetén ez az arány magasabb, 25%.

Saját publikációk listája

Az értekezés témájában megjelent közlemények

Soós SÁ, Jeszenői N, Darvas K, Harsányi L. (2017) Komplementer terápiás gyógymódok megítélése a perioperatív ellátásban dolgozó egészségügyi szakdolgozók között. Orv Hetil, 158(10): 368–375.

Soós SÁ, Jeszenői N, Darvas K, Harsányi L. (2016) Complementary and alternative medicine: attitudes, knowledge and use among surgeons and anaesthesiologists in Hungary. BMC Complement Altern Med, 16: 443.

Soós SÁ, Jeszenői N, Darvas K, Harsányi L. (2016) Nem konvencionális gyógymódok használata sebészeti betegek között. Orv Hetil, 157(37): 1483-8.

Soós SÁ, Jeszenői N, Darvas K, Harsányi L. (2015) Herbal medicine use by surgery patients in Hungary: a descriptive study. BMC Complement Altern Med, 15: 358.

Nem az értekezés témájában megjelent közlemények

Soós SÁ, Eőry A, Eőry A, Harsányi L, Kalabay L. (2015) Nem-konvencionális gyógymódok a háziorvos szemszögéből. Orv Hetil, 156(28): 1133-9.

Szabó M, Bozó A, Soós SÁ, Darvas K, Harsányi L, Csomós Á. (2015) Vancomycinrezisztens Enterococcusok megjelenése sebészeti intenzív osztályon. Orv Hetil, 156(19): 779-84.